

Міністерство освіти і науки України
Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації
Комунальний вищий навчальний заклад
« Уманський гуманітарно-педагогічний
коледж ім. Т. Г. Шевченка »

**V ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЯ
«ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА
СОФІЇ РУСОВОЇ ТА СУЧАСНІ
ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ
В УКРАЇНІ»**

**V ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ОНЛАЙН – КОНФЕРЕНЦІЯ
«ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА СОФІЇ РУСОВОЇ ТА СУЧАСНІ
ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ»**

**V ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЯ
«ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА
СОФІЇ РУСОВОЇ ТА СУЧАСНІ
ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ
В УКРАЇНІ»**

**18 - 19 лютого 2021 р.
М. Умань**

Міністерство освіти і науки України

Черкаська обласна державна адміністрація

Управління освіти і науки

КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка»

**«ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА СОФІЇ РУСОВОЇ
ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ»
(з нагоди 165-ї річниці від дня народження
видатної просвітительки)**

Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної онлайн – конференції

18 –19 лютого 2021 року

(тези доповідей)

УМАНЬ
ВПЦ «Візаві»
2021 рік

Редакційна колегія:

Крамська З. М. – в.о. директора коледжу, заступник директора з навчальної роботи КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Зайченко І. В. – доктор педагогічних наук, професор, викладач КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка»

Панченко Л. Ф. – заступник директора з соціально-гуманітарної та виховної роботи, викладач вищої кваліфікаційної категорії КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка»

Денисюк Т. К. – кандидат філологічних наук, методист КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Любченко І. І. – кандидат педагогічних наук, голова циклової комісії педагогіки, психології та методик дошкільної освіти КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Кучай А. І. - кандидат педагогічних наук, викладач КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Фещенко Г. В. – кандидат педагогічних наук, завідувач заочного відділення КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Вишневецька Л. Г. – завідувач відділення музичного мистецтва КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Козак Н. Д. – голова циклової комісії образотворчого мистецтва та методик навчання КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Поштарук Л. І. – завідувач відділення дошкільної і початкової освіти КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, магістр

Сидорчук Л. П. – завідувач відділення соціальної та спеціальної освіти КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Соболенко О. І. - голова циклової комісії соціальної роботи і методики соціально-педагогічної діяльності КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії

Шпильова М. О. - методист КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

П 24 Педагогічна спадщина софії русової та сучасні проблеми реформування національної освіти в Україні (з нагоди 165-ї річниці від дня народження видатної просвітительки) : Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної онлайн – конференції, 18 –19 лютого 2021 р. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2021. – 426 с.

ЗМІСТ

Бегас Л. Д.	9
Українська національна школа очима Софії Русової	
Бойчевська І. Б., Веремюк Л. Л.	12
Вплив еміграційної педагогічної діяльності на погляди Софії Русової	
Вільхова О. Г.	15
Ідеї морального виховання у педагогічній спадщині Софії Русової	
Волинець А. А.	17
Естетичні погляди Софії Федорівни Русової	
Галузінська М. І.	23
Ідеї Софії Русової крізь призму часу	
Гальонка О. А., Ланько Н. О.	27
Про національно-патріотичне виховання учнів на засадах ідей Софії Русової	
Гнізділова О. А.	38
Національно зорієнтована модель дошкільного виховання у педагогічній спадщині Софії Русової	
Григоренко В. Є., Кравчук А. О.	44
Естетичне виховання дітей у педагогічній спадщині Софії Русової	
Гришко О. І., Клевака Л. П.	47
Роль жінки у вихованні дитини в педагогічній спадщині Софії Русової	
Зайченко І. В.	50
Про деякі філософські й методологічні основи педагогічної концептосфери Софії Русової	
Зімакова Л. В., Манжелій Н. М.	63
Мовна соціалізація дітей дошкільного віку на засадах лінгводидактичної спадщини Софії Русової	
Іщенко Л. В., Журавко Т. В.	67
Лінгводидактичний аспект педагогічної спадщини Софії Русової	
Карнаух Л. П.	71
Софія Русова про національне дошкільне виховання	
Княжева І. А.	74
Національне виховання дітей у педагогічному вимірі Софії Русової	
Кобко Л. М.	76
Ідея особистісно орієнтованого навчання у педагогічній спадщині Софії Русової	
Коваленко О. В.	84
Вимоги до педагога у спадщині Софії Русової та новий професійний стандарт вчителя: погляд крізь час	
Ковальчук Н. П.	89
Педагогічні ідеї щодо формування соціальної активності в старших дошкільників у працях Софії Русової: реалії та сьогодення	

Кочерга О. М.	92
Проблема відповідальності вчителя у педагогічній спадщині Софії Русової	
Кочерга О. М., Кошова В. В.	103
Погляди Софії Русової на вчителя та його роль у суспільному розвитку	
Кочерга О. М., Кузнєцова К. М.	106
Погляди Софії Русової на розумове виховання особистості	
Кочерга О. М., Чепурна Т. П.	109
Софія Русова про фізичне виховання підростаючих поколінь	
Кравчук Н. П.	113
Рухливі та народні ігри, як засіб здоров'язбереження дітей у педагогічній спадщині Софії Русової	
Кучай А. І.	117
Педагогічна спадщина С. Русової в контексті розвитку дошкільної освіти	
Любченко І. І.	120
Софія Русова й українське відродження першої половини ХХ століття	
Любченко І. І., Бондар А. В.	130
Софія Русова і початкова школа	
Любченко І. І., Гливенко А. В.	133
Педагогічні ідеї Софії Русової	
Любченко І. І., Джулай А. О.	136
Погляди Софії Русової на проблеми психології соціалізації особистості	
Любченко І. І., Діхтяренко А. І.	139
Виховні принципи Софії Русової	
Любченко І. І., Дяжур С. С.	141
Софія Русова – фундатор національного дошкільного виховання в Україні	
Любченко І. І., Заболотна А. А., Сажієнко І. А.	145
Софія Русова як історик педагогіки в період еміграційної діяльності	
Любченко І. І., Музика І. П.	148
Софія Русова як історик педагогіки	
Любченко І. І., Ярмуш А. М.	153
Педагогічна спадщина Софії Русової	
Малишева Л. С., Гончар Н. О.	156
Актуальність ідей Софії Русової для сучасної освіти	
Мардарова І. К.	159
Внесок Софії Русової в теорію і практику дошкільної освіти	
Мельничук Т. Ф.	162
Актуальність ідей Софії Русової щодо національного і морального відродження українського жіноцтва у ХХІ столітті	

Павленко Ю. Г.	172
Софія Русова про музеї та доцільність їх використання в освітній діяльності	
Пасічніченко А. В.	176
Використання педагогічних ідей Софії Русової у процесі формування особистості дитини дошкільного віку	
Пахольчук І. С.	179
Національно-патріотичне виховання у візіях «Рідної школи» Софії Русової	
Попиченко С. С.	182
Головні, співзвучні сучасності ідеї праці Софії Русової «Дошкільне виховання»	
П'ясецька Н. А., Шпильова М. О.	185
Погляди Софії Русової на фізичне виховання дітей в Україні	
Терлецька У. І.	190
Школа іноземних мов Bright English у Чернігові	
Фещенко Г. В., Решетняк А. О.	194
Софія Русова про виховання особистості	
Фещенко Г. В., Харченко Д. О.	197
Софія Русова про значення морального виховання у становленні особистості молодшого школяра	
Фещенко Г. В., Хоменко Л. В.	200
Софія Русова та її погляди на українську національну школу	
Чекан О. І., Дочинець Г. Д., Вовчок В. М.	205
Розвиток звуковимови з використання гри у дошкільному віці	
Чекан О. І., Лукачина Л. В., Медвідь А. В.	208
Розвиток графомоторних навичок у дітей дошкільного віку	
Чекан О. І., Селей В. С.	213
Формування трудових умінь і навичок у дітей середнього дошкільного віку	
Чекан О. І., Сідун Я. Є.	216
Проблема сенсорного виховання у загальній психології та педагогіці	
Штангей С. В.	220
Педагогічна спадщина Софії Русової	
Юзик О. П.	223
Дидактика у поглядах Софії Русової та науковців республіки Польщі: ретроспективний аналіз праць	
Ямчук П. М.	228
Софія Русова – пасіонарна постать українського націєтворення	
Андрієнко І. М.	234
Софія Русова – педагог просвітителів	
Войтенко Г. М.	237
Рідна мова – це перша умова, щоб учні проходили науку свідомо	
Войтенко Г. М., Цевенко С. Р.	240
Софія Русова – основоположниця української дошкільної педагогіки	
Гарбар С. В.	242

Погляди Софії Федорівни Русової на проблеми морального виховання дітей дошкільного віку	
Єрмак В. О.	245
Пам'ять серця – Україна. Софія Русова і українська ідея	
Загородня Т. В., Загородня А. А.	255
Впровадження патріотичних ідей Софії Русової в умовах сучасного ЗДО	
Коврова Є. Б.	259
Естетичне виховання дітей дошкільного віку в системі педагогічних поглядів Софії Русової	
Козак Н. Д.	262
Естетичне виховання дошкільників засобами образотворчого мистецтва у педагогічній спадщині Софії Русової	
Корж Н. М.	266
Живемо і працюємо за заповідями Софії	
Крикунова О. В.	271
Педагогічні погляди Софії Русової щодо формування особистості	
Крикунова О. В., Грищук Т. А.	275
Соціально-педагогічна діяльність Софії Русової	
Крикунова О. В., Черінько А. С.	278
Соціально-педагогічні чинники становлення і розвитку особистості дитини в сучасному освітньому просторі	
Крупенко І. М., Звариченко В. В.	281
Софія Русова як один із засновників теорії і практики української національної дошкільної освіти	
Крупенко І. М., Коломієць С. Н.	284
Генератор педагогічних ідей	
Крупенко І. М., Кузьменко Я. П.	290
Естетичний розвиток дитини в творчій спадщині Софії Русової	
Крупенко І. М., Сікорська Л. О.	293
Софія Русова як класик педагогіки	
Крупенко І. М., Мельникович К. М.	297
Софія Русова – визначний теоретик дошкільного виховання дитини	
Кузьменко О. М.	301
З досвіду використання педагогічної спадщини Софії Русової у процесі морального виховання учнів початкових класів закладу середньої освіти № 3 м. Чернігова	
Куценко Т. І., Чепель А. С.	313
Розвиток патріотичних ідей Софії Русової в умовах сучасного ЗДО	
Куцерда В. В.	317
Софія Русова про вплив гри на розвиток дитини	
Ланько Н. О.	320
Вклад Софії Русової у формування української національної школи та популяризація ідей видатного педагога на Чернігівщині	
Лісова Л. П.	332
Впровадження педагогічної спадщини Софії Русової на уроках	

англійської мови у сучасній школі

Лісова Н. В.	337
Національно-патріотичне виховання дітей як педагогічна проблема творчої спадщини Софії Русової	
Макарчук А. Р., Король І. С.	342
Естетичний розвиток дитини в творчій спадщині Софії Русової	
Малишева Д. Р.	344
Прогресивні ідеї Софії Русової стосовно мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку	
Мартинюк В. В.	348
Національно-патріотичне виховання в закладі дошкільної освіти на засадах педагогічних ідей Софії Русової	
Маршалковська О. В.	352
Естетичний розвиток дитини в творчій спадщині Софії Русової	
Матяш Н. О., Ломака О. С.	354
Розвиток патріотичних ідей Софії Русової в умовах закладу дошкільної освіти	
Мухіна О. М.	358
Погляди Софії Русової на проблеми психології і соціалізації особистості та сучасна школа	
Опалко Г. П., Нестеренко А. В.	365
Формування почуття патріотизму у дошкільників	
Панченко Л. Ф., Панченко О. Т.	368
Національно-патріотичне виховання в закладах дошкільної освіти (сучасність та концепція національного виховання Софії Русової)	
Поштарук Л. І., Заблоцька С. О.	371
Софія Русова – фундатор українського краєзнавства	
Самусенко О. М., Поштарук О. А.	375
Погляди Софії Федорівни Русової на проблеми формування характеру дітей дошкільного віку	
Седлецька О. М., Седлецький М. О.	377
Погляди Софії Русової на проблеми збереження здоров'я дітей та вплив на нього соціально-економічних умов життя	
Сіроштан О. П.	379
Концепція національного виховання Софії Русової	
Слупіцька С. М., Гвасалія А. Д.	383
Актуальність ідей української національної системи освіти і національного виховання Софії Русової	
Слупіцька С. М., Панченко А. С.	386
Погляди Софії Русової на проблеми психології та соціалізації особистості	
Соболенко О. І.	391
Соціалізація світогляду учнів у працях Софії Русової	
Суддя З. О.	394
Сучасний дитячий садок крізь призму педагогічної спадщини Софії Русової	

Ходак Т. В.	399
Актуальність педагогічних поглядів Софії Русової в світлі концепції Нової української школи	
Хорольська О. Г.	403
Софія Русова про формування християнської моралі в психології особистості дитини	
Черевко Л. В.	406
Софія Русова про естетичний розвиток дітей засобами малювання	
Шарапанюк А. Й.	409
Софія Федорівна Русова про національну систему освіти та виховання	
Шелест О. П.	412
Софія Русова про соціалізацію дитини	
Юзик М. А.	415
Актуальність ідей Софії Русової щодо навчання української мови і математики у початковій школі	
Яценко Т. В., Бойченко А.	417
Розвиток мови дитини у працях Софії Русової	
Заболотенко О. В.	
Впровадження ідей національного виховання Софії Русової	

посібник для студентів педагогічних спеціальностей вузів / І. В. Зайченко / Передмова М. Д. Ярмаченка. 3-е вид. доп. і переробл. – Чернігів: РВК «Деснянська правда», 2006. – 232 с.

2. Русова С. Нова школа /С. Русова // Світло. – 1914. – Кн.7-8. – С. 3-16.

3. Русова С. П. Лесгафт і його педагогічні ідеї / С. Русова // Світло. – 1912. – Кн.9. – С.16-25.

4. Русова С. Ф. Націоналізація школи / С. Ф. Русова // Русова С. Вибрані педагогічні твори. – К.: Освіта, 1996. – 304 с.

5. Русова С. Шкільні екскурсії та їх значення / С. Русова // Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. / за ред. Є.І. Коваленко; упоряд., перед., прим. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. – К. : Либідь, 1997. – Кн.1 – С.117-125.

КРАВЧУК Неля Павлівна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри психології та

педагогіки розвитку дитини,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

(м. Умань, Україна)

РУХЛИВІ ТА НАРОДНІ ІГРИ, ЯК ЗАСІБ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ ДІТЕЙ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ СОФІЇ РУСОВОЇ

Серед усіх засобів фізичного виховання дітей дошкільного віку головне місце належить грі, тому що для них немає нічого більш захопливого, ніж гра: саме в грі діти задовольняють потребу в рухах та діяльності, яка притаманна молодому організму, що зумовлено потребою дитини у виявленні активності. Саме гра дає дітям необхідні знання, уміння, навички, виробляє психомоторні якості, пізнання навколишнього природного світу, удосконалює аналізатори, психічні функції та виховує у дітей бажання

вчитися. Діти, граючись, вчаться спільно діяти в колективі, підпорядковуючи власні дії на досягнення єдиної ігрової мети.

Інтерес до ігор викликає бажання повторювати улюблену гру багаторазово. В результаті повторення умовні рефлексії, які утворились в процесі гри, пов'язані з якістю виконання того чи іншого руху, або зі звичкою чітко дотримуватись правил гри, закріплюються, набувають характеру стійкої навички.

Підтвердження цього знаходимо у поглядах С. Русової, яка вважала, що «Кожна здорова нормальна дитина бажає гуляти. Це природний стан дитини, коли вона грається. Гра робить з дитиною те, що вода з камінчиками.» [3].

Передусім С. Русова визначила класифікацію ігор: рухливі – сенсорні, переймальні й навчальні та запропонувала власну методику проведення рухливих ігор із дітьми:

- по-перше, вихователеві потрібно обрати таку гру, яка була б корисна дітям і в фізичному, і в духовному плані;

- по-друге, пропонуючи дітям обрану гру, потрібно захопити їх своїм настроєм, добре пояснити правила гри;

- по-третє, слід гуртом обміркувати порядок гри, дати дітям змогу висловити свої думки й побажання.

Після такого приготування вихователь повинен спочатку сам брати участь у грі і лише після цього можна залишати дітей одних. Щоб рухливі ігри мали найкращий вплив, просвітителька радить проводити їх з ініціативи самих дітей. Тут не може бути ніякого примусу, диктату, адже тоді такі обов'язкові ігри вже не будуть дитячими [2].

Говорячи про гру як про вагомий чинник фізичного розвитку дитини, зокрема і як про чинник виховання загалом, С. Русова приділяє значну увагу національним іграм. На прикладах історії світової культури, історії культури українського народу вона доводить, що всі народні ігри (забавки, розривки, лови тощо) виникли не лише заради розваги, вони задовольняли вимоги

життя (змагання із стихійними силами природи, виживання в надзвичайно складних життєвих обставинах тощо), розвивали силу, спритність, винахідливість. Педагог була переконана, що народні ігри розвивають дитину і фізично, і духовно: розширюють і ускладнюють репертуар її рухів, збуджують інтерес до мистецтва, формують любов до рідного краю, народу, виховують почуття товарищескості, дисципліни [1].

У численних працях з проблем дошкільного виховання, практичних порадах С. Русова пропонувала ігри, гімнастичні забави, руханки з піснями й танцями, конкретні види праці.

Важливе місце в закладі дошкільної освіти повинні посідати, на думку С. Русової, дитяча гра, праця, ліплення, малювання, співи, гімнастика тощо, тобто продуктивні види діяльності.

Обґрунтовуючи роль дитячої гри як основного виду діяльності дітей, С. Русова зазначала: «Гра для дитини – найкраща насолода, в іграх виявляються всі її здібності, її нахили, переживання. Гра – це настільки природний стан дитини, що багато педагогів намагалися все навчання малих дітей перетворити в гру, бо вона найбільш інтенсивно захоплює дітей» [3]. Закликала педагогів спостерігати за дитиною, коли вона грається, бо тоді вони знайдуть ключ до розуміння її душі.

Дослідниця С. Русова добре розумілася в теоріях гри, які розроблялися на той час у зарубіжній і вітчизняній педагогічній думці. Вона зазначала, що педагоги й психологи чимало обмірковували природу та процес дитячої гри, бажаючи підвести його під ту або іншу наукову теорію. С. Русова не надавала переваги жодній із теорій походження, проте сама більше була прихильницею еволюційної та біологічної теорії. Вона зазначала, що «педагоги й психологи ставляться до дитячої гри і як до фактора виховання, і як до методу розумової освіти» [1]. І далі розмірковувала: щоб ігри-забавки мали найкращий вплив, бажано, щоб вони проводилися по змозі вільно, із самостійної ініціативи дітей. Обов'язкові ігри, це на її переконання, вже не гра [2].

Коли дитячий колектив ще не з'єднався, задля його організації треба навчити дітей деяких ігор, щоб наше керування, втручання було якомога менш настирливим. Другою умовою, за якою діти найкраще грають, це – цілковите добре здоров'я. І тут С. Русова посилається на дані фізіології та медицини, зауважує, що краще ігри проводити на свіжому повітрі, на дворі або в садочку.

Основою гри вважалося вільне копіювання дитиною реального життя, навколишнього середовища, додання перешкод, які в реальному житті дитині не під силу. Спеціалісти з дошкільного виховання висунули багато плідних ідей щодо феномена гри, її форм, видів, методів і засобів застосування в практиці виховання маленьких дітей. Підкреслювалося, що ігри дітей мають мінливий характер і є своєрідним відображенням реального життя.

Отже, у педагогічній спадщині С. Русової рухливим та народним іграм надається важливого значення, оскільки «гра – це природна потреба дитини, головний фактор її формування і настільки складне, динамічне, багатоаспектне явище, що потребує подальших наукових зусиль» [1].

Список використаних джерел:

1. Головка М. Б., Ракитянська С. С. Генезис ідей про дитячу гру у спадщині представників вітчизняної педагогічної думки кінця XIX – початку XX століття. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/13/part_2/40.pdf (дата звернення: 31.01.2021).
2. Пазюк С. А. Ідеї Софії Русової про чинники зміцнення здоров'я дітей та їх фізичного розвитку. URL: <http://dpo.ippo.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2016/08/S.Pasiyk.doc> (дата звернення: 31.01.2021).
3. Русова С. Програма дитячого садка // Вибрані педагогічні твори : в 2 кн. / Кн. 2. С. Ф. Русова; за ред. Є. І. Коваленко.– К. : Либідь, 1997. – С. 257.